

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

(Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 1, Nisan/April 2023)

Seda SAKAOĞLU

Doktora Öğrencisi, İzmir Kâtip
Çelebi Üniversitesi
sedakirteke44@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6009-6054>

Akın, B. (2020). *Mitten tasavvufa Alevi*

***ritüellerinin sır dili Kırklar*. Kitabevi**

Yayımları. 250 s. ISBN: 978-605-7819-56-7.

Akın, Bülent (2020). The secret language of Alevi Rituals from myth to sufism. Kitabevi Publications. 250 p. ISBN: 978-605-7819-56-7

Kitap İncelemesi/Book Review

Geliş Tarihi/Received: 02.03.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 17.03.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.04.2023

Atıf/Citation

Sakaoğlu, S. (2023). Akın, Bülent (2020). Mitten tasavvufa Alevi ritüellerinin sır dili Kırklar. Kitabevi Yayınları. 250 s. ISBN: 978-605-7819-56-7. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(1), 747-757. <https://doi.org/10.34083/akaded.1259072>

Sakaoğlu, S. (2023). Akın, Bülent (2020). The secret language of Alevi rituals from myth to sufism. Kitabevi Publications. 250 p. ISBN: 978-605-7819-56-7. *Journal of Academic Language and Literature*, 7(1), 747-757. <https://doi.org/10.34083/akaded.1259072>

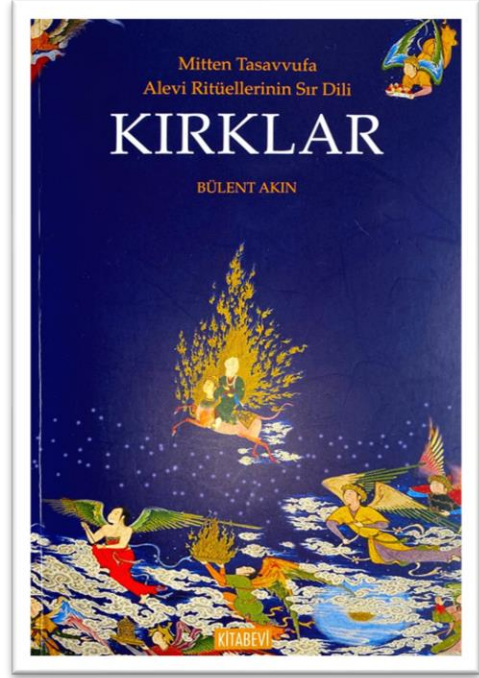
Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Alevi inanç sisteminin temel yapı taşlarından birini meydana getiren Kırklar inanışının müstakil bir kültür olarak ele alınması hem Türk tasavvuf anlayışı ve kültürü hem de Alevilik hakkında yapılacak çalışmalar için önem arz etmektedir. *Mitten Tasavvufa Alevi Ritüellerinin Sır Dili Kırklar* adlı kitabın kritiğini konu edinen bu çalışmamızda adı geçen eserin içeriği hakkında bilgi verilmiş ve bütün bölümler ayrıntılı olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın geneline bakıldığında bütüncül bir yaklaşımın hâkim olduğu ve genelden özele doğru bir anlatım usulü tercih edildiği görülmüştür. Eski medeniyetlerden yola çıkarak Kırkları açıklamaya çalışan araştırmacı daha sonra Türk Dünyası sahasında ve son olarak Alevilik inanç sistemi içerisinde kavramın doğuşunu ve manalarını incelemiştir. Metodolojik olarak değerlendirildiğinde, yapılan araştırma ve incelemelerin neticesinde elde edilen bulguların sınıflandırması ve değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışmada hem saha incelemelerinden hem de yerli ve yabancı çok sayıda kaynak ve dijital platformlardan yararlanıldığı tespit edilmiştir.

Çalışmada dikkat çeken en önemli husus, Kırkların hem Türk tasavvuf anlayışı (ricacü'l gayb) hem de Alevilik inanç sistemi ile ilgili temel kavramların (yol kuralları, ibadetler, dini kurumlar, Cem ritüeli, on iki hizmet, musahiplik, kurban semah, lokma, ikrar kuşağı ve inancın temelini oluşturan daha birçok kavramın) doğuşu ve işleyişi ile ilgili, mit-tasavvuf-ritüel bağlamında, disiplinler arası bütüncül bir yaklaşımla ilk defa analitik olarak ele alınması ve sergilenmesi olmuştur.¹

İlkel dönemlerden günümüze kadar uzanan süreçte yaşamış olan medeniyetlerin matematiğe ve sayılara yükledikleri mânâlar sadece formel ihtiyaçlarla sınırlı olmamıştır. Bunun yanı sıra kültürün çok çeşitli alanlarına özgü müstakil kullanımlara

¹ Müstakil olarak Alevilikte Kırklar inanışını konu edinen ya da alt başlıklar altında yer veren diğer çalışmalar için bk. Korkmaz, 2008; Melikof 2010: 51-53; Hasluck, 1995: 414-152; Noyan, 1995: 65-68; Korkmaz, 1994: 210212; 2008: 44-55; Bal, 2014: 347-351; Köksal, 2006: 235-255.

sahip olan bu rakamlara bir kutsiyet atfedilmiş, örneğin “1” “3” “7” “13” “666” gibi bazı sayılara özel teolojik ve mistik anlamlar yüklenmiştir. Bilhassa mitolojik alanlarda ve ezoterik toplulukların inanış ve ritüellerinde kullanıldığı bilinen bu rakamlardan biri de “kırk” rakamıdır.

Halk bilimi disiplini çerçevesinde Türk kültürü ve Alevi-Bektaşî inanç sistemi alanlarında mitolojik ve tasavvufî ritüeller zemininde çeşitli araştırmalar yapan Bülent Akın’ın, 2020 yılında yayınladığı *Mitten Tasavvufa Alevi Ritüellerinin Sır Dili -Kırklar-* adlı çalışmasında mitolojik ve teolojik alanlar içerisinde yer edinen “kırk” sayısını ve *Kırklar* kültürünün Alevilikteki yerini mit-tasavvuf örüntüsüne dayalı yapısıyla ve halk biliminin bütüncül bakış açısıyla analiz etmeye çalışmıştır. Sosyal bilimler alanında çalışmalarına devam eden Akın’ın uzmanlık alanı; halk bilimi anabilim dalında özellikle Türk kültürü, tasavvufu, Alevilik inancı, mitolojisi ve âşıklık geleneği üzerinedir.

Kırk rakamı hem Türk kültüründe hem de başka birçok medeniyette sembol olmasının yanı sıra rakam olması bakımından da pek çok manayı ve simgeyi karşılamaktadır. Nitekim deyim ve atasözlerimizde de sıkça geçen “kırk” sözcüğünün mitolojik bir alt yapıya sahip olduğu ve ritüel olarak da hayatın pek çok uygulama alanına sirayet ettiği görülmektedir. *Kırklar* kavramı sözcük olarak bir grubu ifade etmekle birlikte altında çok sayıda anlam barındıran kadim bir öğreti olarak karşımıza çıkmaktadır. Aleviliğin kadim öğretilerinden olan Miraç hadisesi ve *Kırklar* inancı, bu öğretinin temel yapı taşını oluşturmaktadır. *Kırklar* kültürü, içerisinde kutsal ve bir o kadar da sırlı bir yapıyı barındırmakla beraber Aleviliğin başat ibadet biçimi olan Cem ritüelinin de dayanak noktasını teşkil etmektedir.

Mitten Tasavvufa Alevi Ritüellerinin Sır Dili Kırklar adlı bu çalışmada da önemli ölçüde Türk kültür evreninde teşekkül etmiş olan Alevi inanç sistemi içerisinde, kadim tasavvufî, kültürel ve mitolojik kodlar içeren ve anlatı geleneğine ait *Kırklar* merkezli oluşmuş ritüeller, disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bununla birlikte çalışma *Kırklar*’ın ilk defa bir kült olarak tanımlanması ve bu kültürün müstakil olarak etraflıca ele alınması bakımından önem arz etmektedir. Çalışmada, Miraçtaki Cebrail, Burak, Hatem-i Enbiya, Sidretü’l-Münteha, Refref, Kâbe Kavseyn, Ev-Ednâ ve daha birçok kavram ve terim öğretinin kendi mâna dünyası içerisinde ele alınmıştır ve sembolik bir okumayla analiz edilmiştir. Çalışma, dil ve üslup özellikleri bakımından akıcı olmasının yanında söz varlığı açısından da zengin bir içeriğe sahiptir.

Kitap sırasıyla *Ön söz*, *Giriş*, “*Kırk Sayısı ve Türk Kültüründe ‘Kırklar’ Kavramına Genel Bakış*” başlığıyla *birinci bölüm* (s.9-40), “*Alevilikte Kırklar*” başlığıyla *ikinci bölüm* (s.41-162), “*Mit-Ritüel ilişkisinden Tasavvufa Alevilikte Miraç ve Kırklar Cemi*” başlığıyla

üçüncü bölüm (s.163-218), Sonuç, Kaynakça ve Özel Adlar ve Alevilik Terimleri Dizini olmak üzere 8 bölümden (250 sayfa) oluşmaktadır.

Çalışmanın “Ön söz” kısmında; *Kırklar* kültürünün Alevi inanç sisteminde ne anlama geldiği, Alevi inancının ve ritüellerinin kökeni ile *Kırklar* kültürünün bağlantısı, bu kült ve ritüellerin tasavvufi semboller ve işaretlerden oluşan sırlı bir dille nasıl kuşaktan kuşağa aktarıldığı, bu doğrultuda Cem ritüelinin *Kırklar* ile olan örüntüsünün kökenlerinin günümüze nasıl ve hangi yollarla ulaştığı, dijital bir çağda Alevilik özelinde ritüel merkezli yaratılan ve aktarılan halk bilimi ürünlerinin *Kırklar* inancı ve bâtinî izahı bağlamında hangi tehlikeyle karşı karşıya olduğu konuları irdelenmiştir.

Çalışmanın “Giriş” kısmında; dünyanın kurulmasından bu yana pek çok kültür ve medeniyette sayıların ve sayıları kullanım alanlarının sadece pozitif bilimler alanında değil mitolojik ve teolojik alanlarda da önemli bir yere sahip olduğu belirtilmiş, özellikle “kırk” sayısının tümden gelim yöntemi ile önce diğer medeniyetlerde daha sonra Türk kültüründe ve sonra da Alevi inancında kullanım alanları değerlendirilmiştir. Çokluk bildiren anlamlara sahip olduğu görülen *Kırklar* ifadesinin topluluk ve grup bildiren kurumsal bir yapıya dönüştüğünü belirten araştırmacıya göre, Eski Türk inanışlarında ve Şamanizm’de yer alan “Kırk Ruh/Çilten” anlayışıyla Alevi inancında işaret edilen *Kırklar* kültü, benzer kurumsal yapılanmaya sahiptirler. Giriş kısmının sonunda, Aleviliğe ait erkân kurallarının ve ritüellerinin *Kırklar* kültü ve *Kırklar Cemi* üzerine kurulu olduğu vurgusu yapılmış, eserin bölümleri kısaca değerlendirilmiştir (s.1-8).

Eserin birinci bölümü “Kırk Sayısı ve Türk Kültüründe ‘Kırklar’ Kavramına Genel Bakış” ana başlığı ile *Kırklar* inanışının, İslamiyet öncesi Türk mitolojisi ve inançlarıyla nasıl bir ilişkisi olduğunu tespit etmek adına, Türk kültüründe İslamiyet öncesi dönemden itibaren kırk sayısının kullanımları ve sonrasında *Kırklar* inanışının oluşumu hakkında tespit ve değerlendirmeler yer almaktadır. Kırk sayısının pek çok medeniyette en gizemli ve mistik sayı olarak kabul edildiği, kutsal ve büyüsel bir anlamı taşıması itibarıyla da hem Türk hem de İslam kültüründe önemli bir yere sahip olduğu ve de İslamiyet sonrası Türk tasavvufunun şekillenmesinde rol oynadığı hususlarına kısaca değinilmiştir (s.9-10).

Birinci bölümün “Kırkın Büyüsü ve Evrensel Kutsallığı” olan ilk alt başlığında kırk sayısının çeşitli kültür ve medeniyetler için nasıl metafiziksel ve mistik bir simge haline dönüştüğü anlatılmış ve Eski Babil’den Nuh tufanına, Britanik-Germen geleneğinden Hz. Davut’a, Hz. Süleyman’dan Hz. Musa ve Hz. İsa’ya pek çok örneğe yer verilmiştir.

Kırk sayısının İslamiyet’te de önemli bir yere sahip olduğuna dikkat çekilen eserin bu bölümünde, Kuran-ı Kerim’de Bakara, Maide, A’raf ve Ahkaf sûreleri olmak üzere dört

sürede kırk rakamının geçtiği belirtilmiştir. Bununla birlikte Hz. Muhammed'in kırk yaşında peygamber olduğu, inananların sayısının kırk olmasıyla İslam dininin tebliğine başlandığı, Mehdi'nin kırk yaşında huruç edip dünyada kırk yıl kalacağı, sûr ve kıyametin yeryüzünde kırk yıl kalacağı vb. inançların olduğu örnekler verilerek savunulan teze somut dayanaklar kazandırıldığı görülmektedir. (s.10-14).

Birinci bölümün "Türklerde 'Kırk' Sayısı" olan ikinci alt başlığında Türklerin önem verdiği ve kutsal saydıkları sayıların başında kırk sayısının geldiği, Kutadgu Bilig ve Divânu Lugâti't Türk'te tanımlı bulunduğu, 'hazırlama, tamamlama, erme, olgunlaşma, yaşlılık döneminin başlangıcı, uzunca bir süre ve çokluk' manalarının bulunduğu bilgileri verilmiştir.

Türk kültürüne ait mit, masal, efsane ve destanlar başta olmak üzere hem İslam Öncesi hem de İslamiyet'in kabulünden sonra oluşturulan edebî metinlerde kırk rakamına rastlanıldığı; Altay, Yakut ve Güney Sibirya Türklerine ait mit metinlerinde, Kırgız Türklerine ait yaratılış metinlerinde, Oğuz ve Moğol Türklerine ait yaratılış mitlerinde vd. birçok yaratılış metninde kırk sayısının geçtiği bilgileri dipnotlara dayandırılarak sunulmaktadır. Araştırmacı eserin bu bölümünde sıklıkla destanlardan örnekler vermiş ve kırk sayısının geçtiği destanların kısa bir analizini yaparken özellikle "kırk kız" ve "kırk yiğit" kullanımlarına sıklıkla yer verildiğinin altını çizmiştir. Ayrıca Cengiznâme destanı, Oğuz Kağan destanı, Dede Korkut boyları, Manas destanı, Ertöşdük Destanı; İslam'ın kabulünden sonra ise Battalgazi Destanı, Satuk Buğra Han Destanı, Sarı Saltık Destanı vd. birçok Türk destan metninde "kırk yardımcı er, kırk ulu kişi/ruh, kırk gün, kırk gece, kırk kız kırk yiğit" kullanımlarının yaygın olduğu belirtilirken efsane ve masalarda bunların yanı sıra kırk kapı, kırk yıl, kırk vezir, kırk satır, kırk katır, kırk başlı dev vd. ile kırk eren, kırk abdal, kırk çilten, kırklar kullanımının da yer aldığı bilgileri verilmiştir. Kırk sayısının özellikle kullanıldığı bir diğer alanın ritüeller olduğu, bilhassa Şamanizm merkezli inanış türlerinde kırk sayısının kutsal sayıldığı ve dini ritüellerde sıkça yer verildiği görülmektedir. Araştırmacı bu alt başlığın sonunda, gündelik hayatta dilimize yerleşmiş örneğin kırk dereden su getirmek, kılı kırk yarmak, kırk yılın başı... vb. kalıplardan icra edilen dini ritüellere ve inanç uygulamalarına varana kadar pek çok alanda hayatımıza yerleşmiş olan kırk rakamının çok sayıda örnek üzerinden Türk kültüründeki önemine değinmiştir (s.14-31).

Birinci bölümün "Türk Kültüründe 'Kırklar' Kavramı" olan üçüncü alt başlığında; Türk kültüründe gaip erenler çatısı altında yer alan ve tasavvufta ricâlül'-gayb kavramı ile anılan Kırklar topluluğu üzerinde durulmuştur. İslamiyet'ten önce Türk inanışları ve özellikle Şaman inancında kutsallığı olan kırk sayısının İslamiyet kabul edildikten sonra da önemini yitirmemiş olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Bilhassa "Kırklar'ın"

hangi sembollere, anlamlara karşılık geldiği ya da hangi ritüellerin kaynağını teşkil ettiği konuları çok sayıda örnekle açıklanmıştır (s.31-40).

Eserin ikinci bölümü “Alevilikte Kırklar” ana başlığı; “Ricâlü'l-Gayb, Abdallar ve *Kırklar* İlişkisi Üzerine”, “Alevi Yazılı Geleneğinde *Kırklar*”, “Alevi Sözlü Geleneğinde *Kırklar*” olmak üzere üç alt başlıkta incelenmiştir. Araştırmacı, “Alevilikte *Kırklar*” başlığı altında, kaynağını, Hz. Muhammed’in miraca çıkması ve orada karşılaştığı hadiselerden alan “*Kırklar Cemi* anlatısı”nı işlemiş, Alevilik inancında Cem ritüelinin söz konusu menkıbeyle ilişkisini, canlandırmaya dayalı icra edilen ritüelleri, miraçlama metinlerinin örneklerini ve tüm bu ritüellerin kuşaktan kuşağa nasıl aktarıldığı konularını ele almıştır.

İkinci bölümün ilk alt başlığı olan “Ricâlü'l-Gayb, Abdallar ve *Kırklar* İlişkisi Üzerine” adlı başlık altında İslam tasavvufundaki ricâlü'l-gayb ve velâyet anlayışı bağlamında *Kırklar* inanın, Türk tasavvuf anlayışı içerisinde nasıl konumlandırıldığı hakkında tespit ve değerlendirmeler yapılmıştır. Alevilikte *Kırklar* kültü ve bu kült etrafında oluşan inanışlar kadar, abdal ve abdallık anlayışının da oldukça yaygın olduğu konusuna dikkat çekilmiştir. Tasavvufteki ricâlü'l-gayb anlayışı içerisinde önemli bir yer tutan abdal kategorisinde yer alan velilerin “kırk kişi” olarak tasvir edilmeleri ve hem *Kırklar* kültürünün hem de abdal kavramının ya da abdallık anlayışının Alevilikte geniş bir yer tutması araştırmacıya göre rastlantıdan öte bir durumdur. Aleviliğin ibadet ve dinî ritüellerinin temelini oluşturan *Kırklar* kültü kadar, inanç önderlerinin ve yol ulularının tasavvuf ve dünya görüşlerinin üstüne kurulu olduğu veli kültü anlayışının da “abdallık” ve “gaip erenler” inancı üzerine inşa edildiği savunulmuştur (s.41-52). Bu başlık, Alevilikte *Kırklar* kültü ve abdallık geleneğinin ayrıntılı olarak ilk defa İslam tasavvufundaki velâyet merkezli “ricâlü'l-gayb” anlayışı bağlamında yorumlanması bakımından konuya özgün bir yorum getirmiş ve literatürde kendisinden önce yer alan çalışmalardan ayrılmıştır.²

İkinci bölümün ikinci ve üçüncü alt başlıkları olan “Alevi Yazılı Geleneğinde *Kırklar*” ve “Alevi Sözlü Geleneğinde *Kırklar*” bölümlerinde *Kırklar* kültü ve inanın konumu üzerinde durulmuş ve gerek yazılı gerekse sözlü gelenekten elde edilen yol/erkân kuralları ve ritüellere yönelik *Kırklar* merkezli metinlerden örneklere yer verilmiştir. Bu çerçevede öncelikle; *Buyruk* ve *Kelâm-ı Serencam* metinleri ele alınmış sonra, *Kırklar*'ı müstakil olarak konu edinmeyen Alevi yazılı geleneğine ait *Velâyetnâme* ve menâkıbnâme türü metinlerde, *Kırklar*'ın hangi özellikleriyle yer aldıkları izah edilmiştir. Alevi sözlü geleneği bağlamında, ritüellerde icra edilen *Kırklar*

² Araştırmacının ricâlü'l-gayb hakkında mukayeseli tespit ve değerlendirmelerini yaparken istifade ettiği başlıca kaynaklar için bk. Apaydın, 2013: 15-19; Uludağ, 2008: 81-83; Ögke, 2001:162-201; Selvi, 2013: 111-137; Heytemî, 1993: 223; Mezidi, 2006: 360.

merkezli manzumeler, gülbenk metinleri, dualar, Alevi âşıklarının ritüel merkezli ürettikleri ve icra ettikleri şiirler yer almaktadır. Bunlar sırasıyla; 1. Cem Ritüelinde İcra Edilen Miraçlama, Semah ve Gülbenk Metinlerinde *Kırklar*, 2. Âşıkların Cem Ritüeli Bağlamında Yarattıkları, Hizmet Hakkı Metinlerinde *Kırklar*, (s.53-162). Bu bölüm, Kırklar kültürünün Alevi yazılı ve sözlü geleneğinde edindiği yeri bütün detaylarıyla örneklendirerek göstermesi bakımından konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalardan ayrıcalıklı durmaktadır. Alevi yazılı geleneğinin yanı sıra bilhassa ritüellerde Kırklar inanışının nasıl bir yer edindiği ve inanç mensupları arasında nasıl konumlandırıldığı hakkındaki geleneğe dair tespitler bir sonraki bölümde yapılacak mitik ve tasavvufi sembolik okuma/çözümleme için zemin hazırlamıştır. Çalışmada kullanılan bu yöntem, Alevilik özelinde ilerleyen yıllarda yapılacak çalışmalar için araştırmacılara metodolojik olarak fikir sunacak niteliktedir.

Eserin üçüncü bölümü “Mit-Ritüel İlişkisinden Tasavvufa Alevilikte Miraç ve *Kırklar Cemi*” ana başlığı altında *Kırklar* kültürünün, halk bilimi disiplini çerçevesinde, mit-ritüel ilişkisi ve tasavvuf bağlamında, Alevilikteki konumu üzerine inceleme ve analizlere yer verilmiştir. Bu çerçevede, mit-ritüel ilişkisi icra merkezli sembolik okumalarla anlamlandırılırken mit-ritüel merkezli yaklaşımların yanı sıra bağlam merkezli kuramlardan ve saha çalışmalarına dayalı tasavvufi analizlerden faydalandığı görülmektedir. Bu bölümde, yapılan inceleme ve analizlerin geleneksel referanslarını ve ele alınan hususların gelenekteki karşılığını göstermek adına, konuyu doğrudan ele alan Alevi tasavvuf anlayışıyla kaleme alınmış manzum metinlerden örneklere yer verilmiştir. Araştırmacı tarafından Cem ritüeli ve bu ritüel içerisinde icra edilen hizmetlerin tasavvufi anlam dünyasına yönelik analizleri yapılmış, ardından mit ritüel ilişkisi bağlamındaki incelemelere geçilmiştir. *Kırklar cemi* anlatısı ve miraçlama (miraçnâme) metinlerinde geçen tasavvufi kavram ve terimler yorumlanmış, ardından Cem ritüelindeki uygulamaların bu kavramlarla olan mitik ve tasavvufi ilişkisi açıklanmıştır (162170). Kitabın bu bölümü, Cem ritüelinin icrası sırasındaki uygulamaların ve bu uygulamalarla eşzamanlı olarak okunan mitik ve tasavvufi metinlerin karşılaştırmalı olarak mit, tasavvuf ve ritüel ilişkisi bağlamında sembolik çözümlemesine dayanmaktadır. Araştırmacının önerdiği bu yöntem, Alevilik-Bektaşılık alanında, bilhassa halk bilimi disiplini merkezli çalışanlar için inancın temel kültürlerinden birinin ritüel, metin ve sır dil (gizli anlam) ilişkisi bağlamında karşılıklı olarak birbirini inşa etme sürecinin çözümlemesini gözler önüne sermesi bakımından ilk olma özelliğine sahiptir. Bu çerçevede, bölümün alt başlıklarında Kırklar ve Miraç hadisesini konu edinen, miraçnâme metinlerinde yer alan ve Cem ritüeli içerisinde icralarla vücut bulan uygulamalara ait kavram ve terimler ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Bu bölümün ilk alt başlığı “Cebrail'in Getirdiği Burak'tan Sidretü'l-Müntehâ'ya: Cebrail Çerağın Almış Eline” olan bölümünde Hz. Muhammed'in miraca çıkış anlatısı birçok Alevilik inancına ait farklı kaynaklardan aktarılmış, İslam inancında dört büyük

melekten biri ve vahiy meleği kabul edilen melek Cebrail'in bu hadise sırasında Hz. Muhammed'e rehberlik ettiği bölümler ve şîr'e (aslan) nişan olarak yüzüğünü verme konuları detaylarıyla izah edilmiştir. Araştırmacı bu hadisede yer alan her unsuru analiz etmiş, sembolik unsurları açıklamaya çalışmıştır. "Sidretü'l-Müntehâ" (son noktada bulunan sidre, ağaç) isimli temsil bunlardan biridir (170-177).

Üçüncü bölümün ikinci alt başlığı "Kâbe Kavseyn ve Ev Ednâ Sırrı: Mihrabımdır Kaşlarının Arası" adlı bölüm, menkıbede adı geçen *Burak* atının Sidretü'l-Müntehâya kadar geldiği ancak buradan sonrasına geçme izni bulunmadığı için Hz. Muhammed'in yola *refref* ile devam edeceğinin anlatıldığı bölümdür. Eserde Ev Ednâ terimi ise miraç yolculuğunun son kısmını diğer bir deyişle *refref* ile gidilen yer ve Tanrının huzurunu sembolize etmektedir.

Verilen bilgilerden hareketle, Hz. Muhammed'in Tanrı ile buluşmasının ardından Tanrı tarafından kendisine lokma (niyaz) olarak süt, elma, bal verildiği bölümü Alevilik inancında *lokma/niyaz* geleneğinin temelini meydana getirmiştir. Alevilik metin ve şiirlerinde sıkça yer verilen bu terimlerin özellikle çok sayıda dipnotla verildiği, manzum metinlerde geçen terimlerin ve konu detaylarının Alevilik inancında nelere karşılık geldiği konuları açıklanmıştır (177-188).

Üçüncü bölümün üçüncü alt başlığı "Nübüvvetten Velâyete Geçişin İdraki: Vardım Kırklar Kapısına" adlı kısımda, Alevilik inancının kaynağını oluşturan temel unsurlardan biri olduğu bilinen *Kırklar* ile Hz. Muhammed'in buluşması işlenmiştir. Eserde yer alan bilgilere göre, Hz. Muhammed Tanrı ile görüşmesini bitirip döndüğü esnada yeşil bir kubbeye tesadüf eder ve kendisine nida edilmesiyle *Kırklar*'ın kapısına varır. *Kırklar* ile tanışıp onlarla semah dönmeye başlar. "*Kırklar Cemi*" olarak adlandırılan bu Cem, Alevilik inancında dini törenlerini semah dönerek gerçekleştirmenin doğduğu hadise olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca eserin bu bölümünde Hz. Muhammed'in miracını sonlandırıp yeryüzüne indikten sonra aslana uzattığı yüzüğünün Hz. Ali'de olduğunu gördüğü ve bunun üzerine Hz. Muhammed ile Hz. Ali'nin musahip olmalarından *musahiplik* (yol kardeşliği) kavramının doğduğu kısım anlatılmıştır. Bu hadiseden de Alevilik inancında önemli kurumlardan olan musahiplik kurumunun temelini oluşturduğu anlaşılmaktadır. Miraç hadisesinde Hz. Muhammed ile Tanrı arasında gerçekleşen buluşmada "tevhid" kelamıyla müjdelenmesi üzerine nübüvvetlik yani peygamberlik hırkasını giymesi, diğer taraftan *kırklar* ceminde Hz. Ali ile semah tuttıkları için de velayet sırrının Hz. Ali'de olduğu inancı eserin bu bölümünde vurgulanmıştır. Araştırmacının ifadesiyle Tanrı tarafından Peygamberin ümmetine armağan edilen tevhid, nübüvvetin velayette sır olması ve velayetin gâlip olması sırrını taşımaktadır (189-193).

Üçüncü bölümün “Ete Kemiğe Bürünen Kırklar” adlı dördüncü alt başlığında *Kırklar*’ın hem zahiren hem de bâtinî olarak varlığı ile ilgili değerlendirmeler aktarılmıştır. Alevilik inancına göre *Kırklar* meclisinde bulunanlar, Batınî olarak bir temsil olmalarının yanı sıra zahiren de vardır ve evliya donlarında yeryüzünde tecelli olmaktadırlar. Araştırmacı, bellerine kuşak bağlayan ve 17 kemerbest olarak bilinen bu kimselerin de Hz. Ali’nin ikrar aldığı *Kırklar*’dan olduğuna dair inanışlar olduğunu belirtmiştir (193-199).

Üçüncü bölümün beşinci alt başlığı “Cem Ritüelindeki Hizmetlerin Mitik Kökeni ve Tasavvufi Dili” adlı bölümde Aleviliğin Cem ritüelinde icra edilen ritüellerin mitik ve aynı zamanda tasavvufi anlamlar ihtiva ettiği, bununla birlikte kaostan kozmosa geçişi simgelediği bir analiz işlenmiştir. *Bezm-i elest* kavramı üzerinde durulmuştur (199-210).

Üçüncü bölümün “Alevilikte Zuhur ve Kırklar Cemi’nin Yeniden Zuhuru: Sırrı Sır Edenin Demine Hü” adlı altıncı alt başlığı altında *Kırklar*’ın bir veli topluluğu olarak hiç yok olmadıkları ve her devirde zuhur edebildikleri meselesi irdelenmiştir. Araştırmacı eserin bu son bölümünde bir inanç sisteminin zuhur ve devir kavramlarına ne anlam yüklediği konularını örneklerle açıklamış, söz konusu kavramların tasavvuftaki karşılıklarını irdelemiştir (211-222).

Kitabın sonunda üç bölümün bütüncül bir değerlendirmesini içeren Sonuç kısmı, Kaynakça ile Özel Adlar ve Alevilik Terimleri Dizini yer almaktadır.

Sonuç olarak kitabın geneli değerlendirildiğinde, Aleviliğin mit-ritüel-tasavvuf ilişkisi bağlamında ele alınması ve Kırklar inanışının oldukça somut dayanaklara dayandırılarak hala yaşatılıyor olması, Kırklar’ın alan için hem cazip hem de üzerinde durulması gereken derin bir konu olduğu gerçeğini göstermiştir. Çalışmada yararlanılan zengin literatür ve araştırmacının konuyu tarih, edebiyat, mitoloji, antropoloji, sosyoloji ve dini pek çok açılardan incelemiş olması konu ile ilgili birçok bilinmeze kapı aralamakta ve araştırmacılar için yeni çalışma sahalarına işaret etmektedir.

Geniş çapta araştırma ve incelemelerin bir neticesi olduğu görülen *Mitten Tasavvufa Alevi Ritüellerinin Sır Dili Kırklar* kitabı hem Türk Dünyası hem de Alevi inanç sistemi üzerine mit, ritüel ve tasavvuf bağlamında araştırmalar yapmak isteyenler için geniş bir bilgi yelpazesi sunmaktadır.

Kaynaklar

- Akın, B. (2020). *Mitten tasavvufa Alevi ritüellerinin sır dili Kırklar*. Kitabevi Yayınları.
- Selvi, D. (2013). “Sûfîlerin Ricâlü'l-Gayb tanımı, taksimi ve buna dayanak yaptıkları hadisler.” *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 32 [2013/2], s. 111-137.
- Apaydın, H. Y. (2013). “Velâyet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c.43, 15-19, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Mezîdî, A. F. (2006). *Cem'u'l-makâl fi isbâti kerâmâtî'l-evliyâ fi'l-hayati ve ba'de'l-intikâl*. Kâhire: Yyy.
- Uludağ, S. (2008). “Ricâlü'l-gayb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c.35, 81-83, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Heytemî, Ahmed İbn Hacer (1993). *Es-Sevâikü'l-muhrika fi'r-reddi alâ ehli'l-bidai ve'z-zendeka*. Beyrut.
- Ögke, A.(2001). “Bir Tasavvuf Terimi Olarak Ricalü'l-Gayb -İbn Arabî'nin Görüşleri-.” *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, sayı: 5, 2001, s. 161-201.
- Bal, H. (2014). *Aleviliğin tasavvufî boyutu*. Sentez Yayıncılık.
- Hasluck, F. W. (1995). *Anadolu ve Balkanlarda Bektaşilik*. çev. Yücel Demirel, Ant Yayınları.
- Korkmaz, E. (1994). *Ansiklopedik Alevilik Bektaşilik terimleri sözlüğü*. Ant Yayınları.
- Korkmaz, E. (2008a). *Kırklar Cemi*. Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Köksal, S. (2006). *Ortakçı toplumdun bugüne Kızılbaşlık*. Ütopya Yayınevi.
- Melikoff, I. (2010). *Hacı Bektaş efsaneden gerçeğe*. (çev. Turan Alptekin), Cumhuriyet Kitapları.
- Noyan, B.(1995). *Bektaşilik Alevilik nedir*. Ant/Can Yayınları.

Etik Kurul İzni	<i>Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.</i>
Çatışma Beyanı	<i>Çalışmanın yazarı, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile arasında mali çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.</i>
Destek ve Teşekkür	<i>Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.</i>
